

Wpływ definicji zespołu stacjonarnych urządzeń technicznych na kryteria uczestnictwa w systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych

Maximilian Piekut

Doktorant na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu Warszawskiego, zastępca kierownika Polskiego Centrum Prawa i Gospodarki Chin UW; w pracy badawczej koncentruje się na aspektach prawnych ograniczania emisji gazów cieplarnianych w energo-tyce i przemyśle. W latach 2017–2018 pracował w Departamencie Ochrony Powietrza i Klimatu Ministerstwa Środowiska jako specjalista ds. legislacyjnych.

✉ m.piekut@wpia.uw.edu.pl

<https://orcid.org/0000-0001-6616-5068>

The Influence of the Definition of Stationary Technical Unit on Meeting the Criteria of Participation in the EU Emission Trading System

The transposition of the EU ETS directive in Poland causes several interpretation problems. The biggest concern is caused by the imprecise definition of the stationary technical unit, which forces the installations' operators to function in state of uncertainty. The primary reason for this is that the word unit in Polish language might be translated in various manners. The choice of Polish legislator does not allow the operators that have several devices that only jointly meet the requirements of Annex I of the EU ETS directive to have the capability of defining whether they will be regarded as one installation or several technical units that do not meet the participation criteria of EU ETS. The problem of practical nature, which is shown by the response of Ministry of Environment of Republic of Poland to the author's motion for disclosure of public information. The article focuses on the problem itself, the Ministry of Environment response, as well as de lege ferenda considerations.

Słowa kluczowe: emisje, instalacja, redukcja emisji, EU ETS

Key words: emissions, installation, reduction of emissions, EU ETS, technical unit

1. Przedstawienie problemu

Jednym z podstawowych instrumentów polityki klimatycznej Unii Europejskiej jest wpro-

wadzony w 2005 r. unijny system handlu uprawnieniami do emisji EU ETS, który został ustanowiony Dyrektywą 2003/87/WE Parla-

mentu Europejskiego i Rady z dnia 13 października 2003 r. (Dyrektywa ETS)¹. Celem przedstawionej regulacji jest minimalizowanie oddziaływania sektora energetycznego oraz przemysłu na środowisko przez zapobieganie spowodowanym ludzkim działaniem zmianom klimatu². Wielokrotnie zmieniając dyrektywę w obecnym stanie prawnym jest transponowana przez Ustawę z dnia 12 czerwca 2015 r. o systemie

gazów cieplarnianych. Każde z urządzeń osobno nie spełnia kryterium ilościowego, gdyby jednak traktować je łącznie jako zespół stacjonarnych urządzeń technicznych, próg zostałby przekroczony. Podobna sytuacja będzie miała miejsce, gdy jedno urządzenie spełnia kryteria ilościowe, na przykład urządzenie spalające o mocy nominalnej 21 MW, ale planuje się budowę drugiego urządzenia o mocy nominalnej

W polskim porządku prawnym występuje istotny problem interpretacyjny spowodowany nieprecyzyjną definicją pojęcia „instalacja”.

handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych (Ustawa o systemie handlu uprawnieniami do emisji)³.

W polskim porządku prawnym występuje istotny problem interpretacyjny spowodowany nieprecyzyjną definicją pojęcia „instalacja”. W Załączniku 1 do Ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji określono kryteria rodzajowe oraz ilościowe, które warunkują uznanie stacjonarnego urządzenia technicznego lub zespołu jako instalacji, która jest objęta uczestnictwem w systemie EU ETS. Przykładem takiego kryterium jest spalanie paliw o całkowitej nominalnej mocy powyżej 20 MW⁴. Przez brak określenia kryteriów rozstrzygających o tym, czy kilka stacjonarnych urządzeń technicznych stanowi zespół takich urządzeń, podmiot posiadający dwa urządzenia spalające paliwa, o całkowitej nominalnej mocy w wysokości odpowiednio: 14 MW oraz 7 MW, nie będzie miał pewności, czy jest zobligowany do uczestnictwa w systemie handlu uprawnieniami do emisji

7 MW. W tym stanie faktycznym prowadzący instalację nie będzie miał pewności co do uczestnictwa drugiego urządzenia w systemie EU ETS.

Obecnie trwają prace legislacyjne nad nowelizacją ustawy, która została zarejestrowana w wykazie prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów pod numerem UD317⁵. Prowadzone prace nie uwzględniają uchwalonej 14 marca 2018 r. ostatniej zmiany Dyrektywy EU ETS⁶.

W uzasadnieniu oraz Ocenie Skutków Regulacji (OSR) projektu nowelizacji Ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji wnioskodawca wskazał, że dwuletnie stosowanie ustawy ujawniło problemy praktyczne. Wymienił przy tym liczne wątpliwości interpretacyjne. Jedną z nich wynika z niezdefiniowania terminu eksploatacji instalacji, przez co wprowadzając instalację nie może precyzyjnie określić momentu, od którego musi uzyskać zezwolenie na

1 Dz.Urz. UE L 275, 25/10/2003 P. 0032–0046.

2 A. Czapllicki, *Ewolucja unijnego systemu handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych (EU ETS)*, „Polityka Energetyczna” 2017, t. 20, z. 2, s. 6.

3 Dz.U. 2018, poz. 1201.

4 Kryterium rodzajowym jest określona czynność, w tym przypadku spalanie paliw. Kryterium ilościowe odnosi się do nominalnej mocy spalania i zostało określone na 20 MW.

5 Projekt ustawy o zmianie ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych oraz niektórych innych ustaw zarejestrowany w dniu 23 kwietnia 2018 r. w Wykazie prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów pod numerem UD317.

6 Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/410 z dnia 14 marca 2018 r. zmieniająca Dyrektywę 2003/87/WE w celu wzmocnienia efektywnych pod względem kosztów redukcji emisji oraz inwestycji niskoemisyjnych oraz Decyzję (UE) 2015/1814, Dz.Urz. UE L 76/3.

emisję gazów cieplarnianych. Pomimo zwrócenia uwagi wnioskodawcy na problemy interpretacyjne przy stosowaniu ustawy, w projekcie nie poruszono kwestii doprecyzowania definicji instalacji⁷.

Problem dodatkowo komplikuje fakt, że istnieją dwie definicje instalacji. Oprócz przytoczonej Ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych definicja instalacji znajduje się w ustawie Prawo ochrony środowiska⁸.

W niniejszym tekście zostanie przedstawiony obowiązujący stan prawny oraz istniejące wątpliwości interpretacyjne, a także możliwe rozwiązania zgodne z prawem Unii Europejskiej oraz zaimplementowane w innych krajach. Wskazany problem jest natury praktycznej, o czym świadczy odpowiedź Ministerstwa Środowiska na wnioski w trybie dostępu do informacji publicznej

2. Porównanie definicji instalacji w Ustawie o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych oraz ustawie Prawo ochrony środowiska

Zgodnie z art. 3 pkt 7 Ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji instalacja „to stacjonarne urządzenie techniczne lub zespół takich urządzeń, w których są prowadzone jedno lub więcej działań określonych w załączniku nr 1 do ustawy oraz wszelkie inne czynności posiadające bezpośredni techniczny związek ze wskazanymi działaniami prowadzonymi w danym miejscu, które powodują emisję lub mają wpływ na jej wielkość”¹⁰.

Definicja ta składa się z dwóch części. Pierwsza dotyczy urządzeń, które spełniają łącznie trzy przesłanki, tj. są stacjonarne; techniczne oraz prowadzone są w nich

Brak jest w ustawie definicji pojęcia zespołu urządzeń lub kryteriów pozwalających odróżnić, czy mamy do czynienia z dwoma osobnymi instalacjami, czy z jedną w postaci zespołu stacjonarnych urządzeń technicznych.

z dnia 30 lipca 2018 r. w sprawie udostępnienia opinii wydanych przez Departament Ochrony Powietrza i Klimatu Ministerstwa Środowiska zawierających wykładnię pojęcia „instalacji” w zakresie kryteriów uznania kilku urządzeń jako „zespołu urządzeń technicznych”. Jednocześnie na podstawie kwerendy w bazach naukowych stwierdzić należy, że zagadnienie do tej pory nie było szerzej omawiane w literaturze fachowej⁹.

jedno lub więcej działań określonych w załączniku nr 1 do ustawy. W tej części mowa o pojedynczym urządzeniu lub zespole takich urządzeń. Druga część definicji dotyczy innych czynności, które są prowadzone w urządzeniach spełniających łącznie trzy powyższe kryteria, powodujące emisję lub mające wpływ na jej wielkość. W stosunku do tych czynności stosuje się kryterium związku technologicznego oraz miejsca.

Istota problemu sprowadza się do tego, że brak jest w ustawie definicji pojęcia „zespół urządzeń” lub kryteriów pozwalających odróżnić, czy mamy do czynienia z dwoma osobnymi instalacjami, czy z jedną

7 Ocena skutków Regulacji projektu Ustawy o zmianie ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych oraz niektórych innych ustaw, sporządzona dnia 19 października 2018 r., s. 1.

8 Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, Dz.U. 2018, poz. 799, 1356, 1479, 1564, 1590, 1592, 1648, 1722.

9 Na podstawie kwerendy w *Polskiej bibliografii prawniczej 1965–2018* Zespołu Polskiej Bibliografii Prawniczej Instytutu

Nauk Prawnych PAN, <http://www.bibliografia-prawnicza.pl> (dostęp: 30.11.2018).

10 Ustawa z dnia 12 czerwca 2015 r. o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych, Dz.U. 2018, poz. 1201.

w postaci zespołu stacjonarnych urządzeń technicznych. Kryteria zawarte w definicji, tj. związek technologiczny oraz tożsame miejsce, dotyczą wyłącznie drugiej części, czyli innych czynności.

Definicja instalacji znajduje się również w ustawie Prawo ochrony środowiska. Zgodnie z art. 3 pkt 6 instalacja to: „a) stacjonarne urządzenie techniczne; b) zespół stacjonarnych urządzeń technicznych powiązanych technologicznie, do których tytułem prawnym dysponuje ten sam podmiot i położonych na terenie jednego zakładu; c) budowle niebędące urządzeniami technicznymi ani ich zespołami; których eksploatacja może spowodować emisję”¹¹.

W odróżnieniu od tej przyjętej w Ustawie o systemie handlu uprawnieniami jest ona przejrzysta. Obejmuje trzy części: stacjonarne urządzenia techniczne; zespół stacjonarnych urządzeń technicznych; oraz budowle niebędące urządzeniami technicznymi ani ich zespołami, których eksploatacja może spowodować emisję. Prawodawca jasno określił kryteria, wedle których definiuje się zespoły urządzeń technicznych stanowiące jedną instalację, wskazując trzy cechy: powiązanie technologiczne; tożsamy podmiot posiadający tytuł prawny do urządzenia; położenie na tym samym terenie.

Definicja instalacji zawarta w art. 3 pkt 7 Ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji jest niespójna z tą z art. 3 pkt. 6 ustawy Prawo ochrony środowiska, która stanowi akt horyzontalny dla wszystkich regulacji dotyczących ochrony środowiska¹².

Zgodnie z zasadami wykładni prawa definicja legalna zawarta w akcie horyzontalnym wiąże pozostałe ustawy z tej dziedziny. Zasada ta wypływa z Zasad Techniki Prawodawczej § 9, co określa się jako zasadę konsekwencji terminologicznej¹³. Odstąpienie od tej zasady jest możliwe w drodze wyraźnego zamianifestowania zamiaru odejścia od przyjętego w ak-

cie horyzontalnym znaczenia przez wprowadzenie odrębnej definicji¹⁴.

Uzasadnieniem odstąpienia jest potrzeba wprowadzenia innego zakresu znaczeniowego. W Ustawie o systemie handlu uprawnieniami do emisji prawodawca zdecydował się na nowo określić znaczenie słowa „instalacja” na potrzeby tej regulacji. Oznacza to, że definicji zawartej w akcie horyzontalnym nie stosuje się w zakresie systemu uprawnień do emisji.

Wtórny potwierdzeniem rozbieżności znaczenia pojęcia instalacji w obu ustawach jest art. 53 Ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji, zgodnie z którym do wniosku o wydanie zezwolenia na eksploatację instalacji załącza się kopię pozwolenia zintegrowanego lub pozwolenia na wprowadzanie gazów bądź pyłów do powietrza, jeżeli są one wymagane na podstawie ustawy Prawo ochrony środowiska.

W tym miejscu należy wyjaśnić, że warunkiem eksploatacji instalacji, zgodnie z prawem ochrony środowiska, jest uzyskanie pozwolenia zintegrowanego lub pozwolenia na wprowadzanie gazów bądź pyłów do powietrza (dalej: pozwolenie), natomiast zgodnie z Ustawą o systemie handlu uprawnieniami do emisji – zezwolenie na emisję gazów cieplarnianych (dalej: zezwolenie).

Wprowadzenie trybu warunkowego w art. 53 potwierdza, że mogą zaistnieć przypadki, w ramach których urządzenie, zespół urządzeń bądź budowla będą instalacją tylko w rozumieniu ustawy Prawo ochrony środowiska lub tylko w rozumieniu Ustawy o systemie handlu uprawnieniami.

Warto zwrócić uwagę na niespójność tego rozwiązania. W art. 57 Ustawy o systemie handlu uprawnieniami wskazano, że zmiana, cofnięcie albo wygaśnięcie pozwolenia powoduje każdorazowo weryfikację instalacji pod kątem zmiany lub wygaśnięcia zezwolenia. Potrzebę tej normy dałoby się uzasadnić, gdyby nie określono wyczerpująco przesłanek zmiany lub wygaśnięcia zezwolenia w art. 55, 56 oraz 58 Ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji, co prowadzi do konkluzji, że mimo odrębnych definicji instalacji występuje istotne podobieństwo pomiędzy ich zakresami.

11 Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, Dz.U. 2018, poz. 799, 1356, 1479, 1564, 1590, 1592, 1648, 1722.

12 M. Górski i in., *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa 2014, s. 3–15.

13 G. Wierczyński, Załącznik @1 § 9 do: *Komentarz do rozporządzenia w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”*, (w:) *Redagowanie i ogłaszanie aktów normatywnych. Komentarz*, Warszawa 2016.

14 M. Zieliński (w:) S. Wronkowska, M. Zieliński, *Zasady techniki prawodawczej. Komentarz*, Warszawa 1997, s. 46–47.

Co więcej, w obecnym stanie prawnym prowadzący instalację najpierw musi wystąpić o odpowiednie pozwolenie na wprowadzanie gazów lub pyłów do powietrza na podstawie ustawy Prawo ochrony środowiska, a następnie o zezwolenie na emisję gazów cieplarnianych na podstawie Ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji. Na gruncie prawa europejskiego niemożliwe jest usunięcie jednej z kategorii. Zasadne wydaje się rozważenie dychotomicznego podziału, w którym prowadzący instalacje występowałby albo o pozwolenie, albo o zezwolenie, co pozwoliłoby na ograniczenie formalności, pod warunkiem zgodności z prawem UE.

3. Konsekwencje rozbieżności definicji instalacji w Ustawie o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych oraz ustawie Prawo ochrony środowiska

Uznanie stacjonarnego urządzenia technicznego lub zespołu takich urządzeń za instalację w rozumieniu Ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji ma doniosłe konsekwencje prawne oraz ekonomiczne. Powoduje ono, że prowadzący instalację podlega reżimowi prawnemu związanemu z funkcjonowaniem w systemie handlu uprawnieniami do emisji. W przeciwnym wypadku podlega on przepisom o wprowadzaniu gazów lub pyłów do powietrza określonym w Ustawie z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska.

Przy czym należy zwrócić uwagę, że z perspektywy ekonomicznej drugi przypadek jest korzystniejszy dla prowadzącego instalację. Zgodnie z Rozporządzeniem Rady Ministrów z dnia 22 grudnia 2017 r. w sprawie jednostkowych stawek opłat za korzystanie ze środowiska cena za emisję 1 Mg dwutlenku węgla to 0,29 zł, podczas gdy w dniu dzisiejszym cena za uprawnienia do równoważnej emisji na giełdzie European Energy Exchange (EEX) wynosi prawie 23 euro¹⁵. Dodatkowo podmioty uczestniczące w systemie handlu uprawnieniami do emisji nie mogą starać się o dofinansowanie swoich działań prośrodowiskowych w ramach

Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko na lata 2014–2020¹⁶.

4. Geneza problemu

Odrębna definicja instalacji, która odbiega zakresem znaczeniowym od definicji zawartej w ustawie Prawo ochrony środowiska, jest *novum* wprowadzonym w 2015 r. W poprzednio obowiązującej ustawie, tj. Ustawie z dnia 28 kwietnia 2011 r. o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych, definicja instalacji była określona przez odesłanie do art. 3 pkt 6 ustawy Prawo ochrony środowiska¹⁷. Jak zwraca uwagę Leszek Karski, definicje zawarte w ustawie Prawo ochrony środowiska wywarły przemożny wpływ na słowniczek w Ustawie o systemie handlu uprawnieniami do emisji z 2011 r. Fakt ten uzasadniony jest ramowym charakterem regulacji Prawo ochrony środowiska¹⁸.

Ustawa z 2011 r. wdrażała Dyrektywę Parlamentu Europejskiego i Rady 2009/29/WEz dnia 23 kwietnia 2009 r. zmieniającą Dyrektywę 2003/87/WE w celu usprawnienia i rozszerzenia wspólnotowego systemu handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych. Z informacji zawartych w uzasadnieniu projektu Ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji z 2015 r. (obecnie obowiązującej) wynika, że nowa ustawa ma służyć efektywnemu wdrożeniu trzeciego okresu liczeniowego (2013–2020) oraz szeregu rozporządzeń Komisji i aktów wykonawczych¹⁹.

W uzasadnieniu projektu z 2011 r. wnioskodawca podnosi, że definicja „jest nieadekwatna z punktu widzenia siatki pojęciowej, którą posługuje się dy-

15 European Energy Exchange (EEX), *European Emissions Allowances*, <https://www.eex.com/en/market-data/environmental-markets/spot-market/european-emission-allowances#!/2018/09/07> (dostęp: 30.11.2018).

16 Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, *Szczegółowy opis osi priorytetowych Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020*, s. 24, http://www.pois.gov.pl/media/61742/SzOOP_POIS_8_3.pdf (dostęp: 30.11.2018).

17 Ustawa z dnia 28 kwietnia 2011 r. o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych, Dz.U. 2011, nr 122, poz. 695 z późn. zm.

18 L. Karski, *System handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych. Komentarz*, Warszawa 2012, komentarz do art. 3, teza 1a.

19 Uzasadnienie do projektu ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych, Druk nr 3151, <http://www.sejm.gov.pl/sejm7.nsf/druk.xsp?nr=3151> (dostęp: 30.11.2018).

rektywa 2003/87/WE, co utrudnia określenie granic instalacji oraz związanych z tym wymagań w zakresie monitorowania emisji, a także komplikuje ustalenie podziału instalacji na podinstalacje²⁰.

Warto zwrócić uwagę, że wprowadzona definicja jest prawie identyczna jak ta zawarta w Dyrektywie 2003/87/WE. Jedyną zasadniczą różnicą jest fakt, że w Dyrektywie użyto sformułowania *stationary technical unit*, które zostało rozbite w ustawowej definicji na „stacjonarne urządzenie techniczne lub zespół takich urządzeń”²¹. Występuje tu problem natury tłumaczeniowej, gdyż *unit* oznacza w dosłownym tłumaczeniu jednostkę lub zespół. Polski ustawodawca wybrał rozwiązanie pośrednie, tłumacząc pojęcie *unit* jako urządzenie lub zespół urządzeń.

5. Stanowisko Departamentu Ochrony Powietrza i Klimatu Ministerstwa Środowiska

W odpowiedzi na wniosek z dnia 30 lipca 2018 r. o udostępnienie informacji publicznej dotyczącej wykładni pojęcia „instalacja”, w szczególności w zakresie kryteriów uznania kilku urządzeń jako „zespół urządzeń technicznych”, Ministerstwo Środowiska udostępniło dwie opinie. Opinie zostały wydane odpowiednio w dniu 17 lipca 2018 r. oraz 25 lipca 2018 r. na podstawie wniosku podmiotów zainteresowanych, tj. ENGIE EC Słupsk sp. z o.o. (dalej ENGIE)²² oraz Celsius sp. z o.o. (dalej Celsius)²³.

We wspomnianej sytuacji mówimy o wykładni autentycznej, która dokonywana jest przez organ, który ustanowił dany przepis²⁴. Jednocześnie w obu opiniach, które zostały opracowane przez Departament Ochrony Powietrza i Klimatu, organ podkreśla, że nie jest to wykładnia wiążąca, a podmiotem rozstrzygającym dane kwestie jest organ właściwy do wydania zezwolenia.

W obu przytoczonych sprawach obowiązuje podobny stan faktyczny, który zostaje przytoczony w opiniach Ministerstwa Środowiska. Spółki posiadają instalacje, które są objęte systemem uprawnień do emisji gazów cieplarnianych – w przypadku ENGIE jest to kotłownia węglowa, a w spółce Celsius – ciepłownia. Przedsiębiorstwa rozważają budowę jednostki kogeneracyjnej o mocy nominalnej poniżej 20 MW. Oba podmioty wskazują, że między starą a nową jednostką nie będzie połączenia technologicznego oraz że nowa inwestycja będzie miała miejsce na wydzielonej działce. Z przytoczonych opinii wynika, że spółki postawiły to samo pytanie: „Czy planowana inwestycyjna kogeneracyjna spełnia przesłanki objęcia systemem EU ETS?”²⁵.

Po przedstawieniu skróconego stanu faktycznego Dyrektor Departamentu Ochrony Powietrza i Klimatu stwierdza, że odpowiedź na wyżej wymienione pytanie wymaga dokonania wykładni definicji instalacji zawartej w art. 3 pkt 7 Ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji, przytaczając jednocześnie treść przepisu. Trudno jednak uznać, że organ w rzeczywistości dokonuje wykładni przepisu, przechodząc od razu do stwierdzenia, że „warunek pierwszy jest spełniony z uwagi na eksploatację kotłowni węglowej, która przekracza progi określone w załączniku nr 1 do ustawy”²⁶.

W kolejnym kroku organ przechodzi do drugiej części definicji, przyjmując, że wykładnia ma dotyczyć pojęcia „innych czynności”²⁷. W tym zakresie zostają powołane wytyczne Komisji Europejskiej *Guidance on Interpretations of Annex I of the EU ETS (exl. aviation activities)* z dnia 18 marca 2010 r., które wskazują, że do „innych czynności” należy zaliczyć działalność w zakresie spalania paliw, niezależnie od rodzaju jednostki spalania²⁸. Jednocześnie organ

20 Tamże, s. 10.

21 Art. 3 Dyrektywy ETS.

22 Ministerstwo Środowiska, pismo z dnia 17 lipca 2018 r. o znaku DPK-II.4431.27.2018.MZ.

23 Ministerstwo Środowiska, pismo z dnia 25 lipca 2018 r. o znaku DPK-II.4431.5.2018.MZ.

24 M. Zieliński, *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2012, rozdz. I, pkt 7.

25 Ministerstwo Środowiska, pismo z dnia 25 lipca 2018 r., dz. cyt., s. 1.

26 Ministerstwo Środowiska, pismo z dnia 25 lipca 2018 r., dz. cyt., s. 1; Ministerstwo Środowiska, pismo z dnia 17 lipca 2018 r., dz. cyt., s. 1.

27 Tamże, s. 1.

28 Komisja Europejska, *Guidance on Interpretations of Annex I of the EU ETS (exl. aviation activities)*, https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/ets/docs/guidance_interpretation_en.pdf (dostęp: 30.11.2018).

wskazuje, że „bezpośredni związek innych czynności zostaje skonkretyzowany przez element powiązania technicznego”, wyjaśniając, że powiązanie istnieje, gdy dana czynność jest zintegrowana we wspólnym procesie technicznym z czynnością główną, która otwiera zakres zastosowania Dyrektywy 2003/87²⁹. Na poparcie swojego stanowiska powołuje opinię rzecznika generalnego Juliane Kokott z dnia 16 marca 2016 r. w sprawie *C-158/15 Elektriciteits Productie-maatschappij Zuid-Nederland EPZ NV v. Bestuur van de Nederlandse Emissieautoriteit*³⁰.

Konkludując przewołane wytyczne oraz opinię rzecznika, Departament wskazuje, że „jeśli obie instalacje będą funkcjonowały całkowicie samodzielnie (brak związków technicznych i technologicznych, jedna instalacja może funkcjonować bez drugiej), będziemy mieli do czynienia z dwiema instalacjami, z których jedna będzie objęta systemem [EU ETS]”³¹.

W kolejnej części przytoczona zostaje zasada włączania do zezwolenia źródeł spalania o mocy mniejszej niż 20 MW oraz omówienie problematyki kryterium lokalizacji jako przesłanki uznania za część instalacji, przy przywołaniu ponownie wyroku w sprawie *C-158/15*³². Kwestia włączania do zezwolenia wszelkich stacjonarnych urządzeń technicznych, w których dochodzi do spalania innego niż spalanie odpadów niebezpiecznych lub komunalnych, nie zostanie omówiona, gdyż objęcie zezwoleniem nie wiąże się z uczestnictwem w systemie EU ETS.

Przy omówieniu kryterium lokalizacji organ nawiązuje do stwierdzenia wnioskodawców (Celsium oraz ENGIE), że odrębna wydzielona działka, na której ma znaleźć się nowa instalacja, nie jest wystarczającą

przesłanką do uznania, że nie jest to część instalacji uczestniczącej w systemie EU ETS. Nawiązuje to do uzasadnienia Trybunału, który wskazał, że skład paliwa znajdujący się 800 m od elektrowni węglowej jest częścią instalacji.

6. Odniesienie do opinii Ministerstwa Środowiska

Ocena stanowiska Departamentu Ochrony Powietrza i Klimatu Ministerstwa Środowiska wyrażonego w obu dokumentach zostanie przedstawiona chronologicznie, poprzez odniesienie się do kolejnych punktów kluczowych tekstu.

Pierwszym elementem w obu dokumentach jest przedstawienie skróconego stanu faktycznego. Należy uznać, że jest to cecha charakterystyczna dla wykładni dokonywanej na wniosek zainteresowanego. Następnie przytoczony został stan prawny, a dokładnie treść art. 3 pkt 7 Ustawy o handlu uprawnieniami do emisji. Tę część tekstu należy uznać za poprawną metodologicznie.

Następnie organ przystępuje do wykładni treści art. 3 pkt 7 wskazanej ustawy. Sposób jej dokonania budzi liczne zarzuty natury metodologicznej. W pierwszej kolejności za błąd należy uznać pominięcie interpretacji pojęć „stacjonarne urządzenie techniczne” oraz „zespół takich urządzeń”, co jest kluczowe dla całego procesu interpretacji. Jak wskazuje Maciej Zieliński, konieczne jest ustalenie sensu każdego wyrażenia normokształtnego, czego dokonuje się przez ustalenie znaczeń wszystkich zwrotów składowych, przy czym nie ma znaczenia stopień ich zrozumienia *prima facie*³³. Nie jest to zarzut metodologiczny nieistotny z punktu widzenia dalszego wyводу. Budowa definicji instalacji zawarta w art. 3 pkt 7 wskazuje jednoznacznie, że druga część (inne czynności) dotyczy tylko przypadku, w którym mamy do czynienia ze stacjonarnym urządzeniem technicznym lub zespołem takich urządzeń. Co więcej, należy uznać, że skoro wnioskodawcy (Celsium oraz ENGIE) są uczestnikami systemu EU ETS, to posiadają co najmniej jedno stacjonarne urządzenie techniczne (kotłownia węglowa). Nie jest to jednak wystarczająca przesłanka, aby przejść do interpretacji drugiej części definicji. Konieczne jest

29 Identyczne sformułowanie zostało użyte w obu pismach Ministerstwa Środowiska: z dnia 17 lipca 2018 r. o znaku DPK-II.4431.27.2018.MZ. oraz z dnia 25 lipca 2018 r. o znaku DPK-II.4431.5.2018.MZ.

30 J. Kokkot, opinia w sprawie *C-158/15 Elektriciteits Productie-maatschappij Zuid-Nederland EPZ NV* przeciwko *Bestuur van de Nederlandse Emissieautoriteit*, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62015CC0158&from=PL> (dostęp: 30.11.2018).

31 Ministerstwo Środowiska, pismo z dnia 25 lipca 2018 r..., dz. cyt., s. 2.

32 Wyrok TSUE z dnia 9 czerwca 2016 r., *C-158/15*, ECLI:EU:C:2016:422.

33 M. Zieliński, *Wykładnia prawa...*, dz. cyt., rozdz. XXI–XXII.

sprawdzenie, czy planowana inwestycja wraz kotłownią węglową będzie tworzyć zespół stacjonarnych urządzeń technicznych, gdyż z pewnością nie jest to jedno urządzenie techniczne. W tym celu należałoby dokonać wykładni pojęcia „zespół takich urządzeń”. Organ jednak tego nie uczynił, uznając, że przesłanka ta została spełniona.

stalacji, które jeśli będą funkcjonowały samodzielnie, to tylko jedna będzie objęta systemem EU ETS. W świetle Ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji warunkiem uczestnictwa w systemie EU ETS jest właśnie uznanie urządzenia technicznego za instalację. W istocie odniesienie to powinno dotyczyć dwóch stacjonarnych urządzeń technicznych,

Budowa definicji instalacji zawarta w art. 3 pkt 7 wskazuje jednoznacznie, że druga część (inne czynności) dotyczy tylko przypadku, w którym mamy do czynienia ze stacjonarnym urządzeniem technicznym lub zespołem takich urządzeń.

W następnym kroku organ skupia się na wyjaśnieniu znaczenia „innych czynności”³⁴. Jednocześnie należy zwrócić uwagę, że w pismach brak jest odniesienia do typów wykładni, tj. językowej, funkcjonalnej czy systemowej³⁵. Można uznać, że wykładnia językowa została wykorzystana w sposób wybiórczy. Przytoczone wyjaśnienie owego wyrażenia zawarte w innym dokumencie oraz opinii rzecznika generalnego Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: TSUE) jest wysoce dyskusyjne, co wiąże się z tym, że odbiega ono zdecydowanie od słownikowego znaczenia ani nie jest oparta w żadnym z przypadków na wiążącym akcie prawnym.

Przechodząc do konkluzji swojej wykładni, organ popełnia błąd logiczny, odnosząc się do dwóch in-

z których tylko jedno zostanie uznane za instalację. Wydaje się, że organ posłużył się skrótem myślowym, polegającym na niewyjaśnieniu, że drugie urządzenie stacjonarne (nieobjęte systemem EU ETS) będzie uznane za instalację wyłącznie w rozumieniu ustawy Prawo ochrony środowiska.

Niezrozumiałe wydaje się powołanie na końcu wyroku orzeczenia TSUE w sprawie C-158/15. Powinno być ono integralną i podstawową częścią wykładni „innych czynności”. Po ewentualnej negatywnej weryfikacji, czy planowany układ kogeneracji oraz istniejące stacjonarne urządzenie techniczne w postaci kotłowni węglowej stanowią zespół urządzeń technicznych, organ powinien rozważyć, czy czynność spalania paliw w układzie kogeneracyjnym będzie uznana za „inne czynności”. W toku tych rozważań organ powinien posłużyć się uzasadnieniem orzeczenia w wyżej wymienionej sprawie.

7. Definicja instalacji w prawie UE, obcych porządkach prawnych oraz orzecznictwie TSUE

Powyżej przytoczone stanowisko Ministerstwa Środowiska oraz same wnioski o interpretacje przedłożone przez spółki Celsius i ENGIE pokazują, że obecnie

34 Czyli zgodnie z art. 3 pkt 7 innych czynności posiadających bezpośredni techniczny związek ze wskazanymi działaniami prowadzonymi w danym miejscu, które powodują emisję lub mają wpływ na jej wielkość.

35 Według doktryny istnieją trzy główne typy wykładni, tj. językowa, systemowa oraz funkcjonalna – tak J. Wróblewski, *Sądowe stosowanie prawa*, Warszawa 1988, s. 128. Inni autorzy wskazują dodatkowe typy wykładni, takie jak: celowościowa, historyczna czy porównawcza.

obowiązująca definicja instalacji powoduje liczne wątpliwości interpretacyjne. Nie jest to jednak sytuacja powszechna w innych porządkach prawnych krajów członkowskich. Warto zwrócić uwagę na rozwiązania przyjęte w innych państwach, w szczególności w Niemczech, które precyzyjnie zdefiniowały pojęcie instalacji uczestniczących w systemie EU ETS. Wielka Brytania natomiast wybrała najprostszą metodę regulacji, jednak niepozbawioną wad.

Wpierw warto zwrócić uwagę na definicję pojęcia w samej Dyrektywie EU ETS. Zgodnie z art. 3(e) w języku polskim „urządzenie oznacza stacjonarną jednostkę techniczną, gdzie przeprowadzana jest jedna lub więcej czynności, wymienionych w załączniku 1 oraz wszelkie inne czynności bezpośrednio związane, które mają

uchwalenie The Greenhouse Gas Emissions Trading Scheme Regulations w 2012 r.³⁷ W części I, w punkcie nr 3 znajduje się definicja instalacji poprzez odwołanie do art. 3(e) Dyrektywy EU ETS³⁸. Rozwiązanie takie wydaje się najprostsze, cechuje je brak kłopotliwego tłumaczenia słów „installation” oraz „unit”. Tym samym w definicji jest jedno sformułowanie „stationary technical unit”. Treść Dyrektywy EU ETS w języku polskim tłumaczy „unit” jako „jednostkę”. Wspólnym mianownikiem pojęcia „unit” w języku francuskim, niemieckim oraz polskim jest zakres znaczenia równy odrębnej całości organizacyjnej³⁹. Pomimo braku rozdziału na urządzenie oraz zespół urządzeń nie jest to rozwiązanie idealne, ze względu na dalej pozostający problem niedookreślenia rodzaju najbliższego⁴⁰.

Warto zwrócić uwagę na rozwiązania przyjęte w innych państwach, w szczególności w Niemczech, które precyzyjnie zdefiniowały pojęcie instalacji uczestniczących w systemie EU ETS.

techniczne powiązania z czynnościami prowadzonymi na danym miejscu i które mogą mieć wpływ na emisję”. Użyto słowa „urządzenie” zamiast „instalacja” oraz zwrotu „stacjonarna jednostka techniczna”, co w Ustawie o systemie handlu uprawnieniami do emisji zostało zastąpione „stacjonarnym urządzeniem technicznym lub zespołem takich urządzeń”. Jednocześnie kwerenda orzecznictwa Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej wskazuje, że jedyna sprawa bezpośrednio poruszająca kwestię definicji z art. 3 (e) Dyrektywy EU ETS to wyrok we wspomnianej sprawie C-158/15³⁶. Sprawa odnosi się jednak tylko do określenia „innych czynności” oraz kryteriów ich oceny.

Transpozycja Dyrektywy EU ETS w porządku prawnym Wielkiej Brytanii została dokonana przez

W niemieckim porządku prawnym za transpozycję Dyrektywy EU ETS odpowiada Gesetz über den Handel mit Berechtigungen zur Emission von Treibhausgasen z dnia 21 lipca 2011 r. (dalej: TEHG)⁴¹. Posłużono się bardzo prostą definicją instalacji (z niemieckiego *die Anlage*), zgodnie z którą oznacza ona tyle, co zakład

36 Kwerenda dokonana na podstawie InfoCuria – Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości, <https://curia.europa.eu> (dostęp: 30.11.2018).

37 Statutory instruments 2012, No. 3038.

38 Dokładna treść definicji: „‘installation’ has the meaning given in Article 3(e) of the Directive (and references to an ‘installation’ include a reference to a part of an installation”.

39 Na podstawie *Słownika języka polskiego PWN*, słownika języka angielskiego Collins, słownika języka niemieckiego Duden, słownika języka francuskiego Collins Robert French Dictionary.

40 Zgodnie z dorobkiem w zakresie logiki prawniczej definiować należy przez wskazanie rodzaju najbliższego oraz różnicę gatunkowej, tak chociażby W.S. Jevons, *Logika*, Warszawa 1922, s. 87–89.

41 BGBl., I S. 1475.

bądź inne stacjonarne urządzenie⁴². Jednocześnie dodano odrębną definicję czynności (z niemieckiego *die Tätigkeit*), która została zdefiniowana zakresowo przez wymienienie czynności wchodzących w jej skład w załączniku 1 w części drugiej⁴³. W § 2 TEHG określono również zakres zastosowania ustawy, który jest ograniczony do emisji gazów cieplarnianych z wymienionych w załączniku czynności. Dotyczy to emisji z instalacji, ich części oraz urządzeń pobocznych, przy czym udział części lub urządzeń pobocznych w systemie EU ETS uzależniony jest od trzech przesłanek: ich działanie jest niezbędne do działania instalacji; pozostają one w związku przestrzennym z instalacją; oraz w związku operacyjnym⁴⁴. Niemiecki ustawodawca przewidział również omawianą sytuację, w której kilka instalacji tego samego typu spełnia lub przekracza łącznie kryteria ilościowe określone w załączniku 1. Przepis § 2 (3) wskazuje, że będą one uczestniczyły łącznie w systemie EU ETS, jeśli zostaną spełnione przesłanki związku przestrzennego oraz operacyjnego. Przesłanki te uznaje się za spełnione, jeśli instalacje spełniają łącznie trzy warunki: leżą na terenie tego samego zakładu; są połączone technicznie oraz służą temu samemu celowi⁴⁵. Doktor Uwe Neuser w komentarzu do § 2 TEHG zwraca uwagę, że warunki i kryteria ustanowione w trzecim akapicie są spójne z regulacją horyzontalną *Gesetz zum Schutz vor schädlichen Umwelteinwirkungen durch Luftverunreinigungen, Geräusche, Erschütterungen und ähnliche Vorgänge* z dnia 15 marca 1974 r.⁴⁶ oraz wydanymi w związku z nią aktami wykonawczymi⁴⁷.

8. Próba definicji w porządku polskim

Zasady definiowania były przedmiotem rozważań polskiej i światowej doktryny prawnej od początku XX w. Od tego czasu wypracowano zbiór reguł

opisujących poprawny sposób budowania definicji. Głównym sposobem definiowania jest wskazanie rodzaju najbliższego oraz różnicy gatunkowej. William Stanley Jevons podaje dodatkowo warunki poprawnej definicji, czyli takiej, która wyznacza zakres przedmiotów należących do definiowanego gatunku. Zgodnie z tymi warunkami definicja musi być sformułowana za pomocą wyrazów o jednoznacznym i jasnym znaczeniu, aby uniknąć nieostrości pojęcia. Nie powinna być przy tym formułowana w sposób negatywny, jeśli może być określona w sposób pozytywny⁴⁸.

W przypadku pojęcia „instalacja” będziemy mówić o definicji projektującej, tj. określającej znaczenie danego wyrazu na przyszłość. Będzie to również definicja nominalna, opierająca się na zastępowaniu jednego wyrażenia innymi, co oznacza, że będzie ona informowała, jak na gruncie języka polskiego należy rozumieć pojęcie instalacji. Definicja powinna również przyjąć formę równościową, tj. składać się z wyrażenia definiowanego (*definiendum*), zwrotu łączącego i wyrażenia definiującego (*definiens*). Istotne jest, aby uniknąć błędu *ignotum per ignotum* – definiowania nieznanego przez nieznaną, z czym mamy do czynienia obecnie, gdyż nieokreślone jest pojęcie zespołu stacjonarnych urządzeń technicznych⁴⁹.

Biorąc pod uwagę powyższe zasady poprawnego tworzenia definicji, a także rozwiązanie niemieckie oraz zgodność z prawem UE, można wyróżnić co najmniej dwa sposoby, w ramach których polski ustawodawca może rozwiązać problem wątpliwości interpretacyjnych. Pierwszy sposób nawiązuje bezpośrednio do rozwiązania niemieckiego. Polega on na zastąpieniu w definicji instalacji wyrażenia „innych zespołów takich urządzeń” zwrotem „kilka stacjonarnych urządzeń technicznych, jeśli między nimi istnieje powiązanie przestrzenne i techniczne oraz tożsamy jest ich cel”. Aby zapis taki był przejrzysty, ustawodawca może wprowadzić wyliczenie, na wzór ustawy Prawo ochrony środowiska.

Drugim rozwiązaniem jest pozostawienie sformułowania „zespołu takich urządzeń” oraz dodanie „w rozumieniu art. 3 pkt 6 b) ustawy Prawo ochrony

42 Anlage – eine Betriebsstätte oder sonstige ortsfeste Einrichtung, § 3pkt 1 TEHG.

43 Tätigkeit – eine in Anhang 1 Teil 2 genannte Tätigkeit, § 3pkt 14 TEHG.

44 § 2(2) TEHG.

45 § 2(3) TEHG.

46 BGBL, I S. 721

47 U. Neuser, *Komentarz do § 2 TEHG* (w:) R. Landmann, E. Rohmer (Hrsg.), *Umweltrecht. UmweltR*, § 2 TEHG pkt 6.

48 W.S. Jevons, *Logika*, dz. cyt., s. 87–89.

49 S. Lewandowski, H. Machiński (w:) A. Malinowski (red.), *Logika dla prawników*, Warszawa 2013, s. 61–69.

środowiska”. W prawie ochrony środowiska wskazano na powiązanie technologiczne, kryterium posiadania tytułu prawnego oraz położenie na terenie jednego zakładu. Rozwiązanie to ma dodatkową zaletę, ponieważ nie prowadzi do mnożenia definicji tego samego pojęcia w różnych aktach prawnych oraz pozwala na stosowanie istniejącego w tym zakresie dorobku prawnego.

Oba postulaty *de lege ferenda* rozwiązałyby problem nieostrości pojęcia zespołu stacjonarnych urządzeń technicznych. W związku z wejściem w życie kolejnego okresu rozliczeniowego 2020–2031 EU ETS i przyjęciem nowelizacji dyrektywy EU ETS ustawodawca będzie zmuszony do zmiany Ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji. Autor ma nadzieję, że przy okazji dokonywania transpozycji ustawodawca rozważy zasadność powyższych postulatów.

Bibliografia

- Czaplicki A., *Ewolucja unijnego systemu handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych (EU ETS)*, „Polityka Energetyczna” 2017, t. 20, z. 2, s. 5–24.
- Górski M. i in., *Prawo ochrony środowiska. Komentarz*, Warszawa 2014.
- Jevons W.S., *Logika*, Warszawa 1922.
- Karski L., *System handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych. Komentarz*, Warszawa 2012.
- Neuser U., *Komentarz do § 2 TEHG* (w:) R. Landmann, E. Rohmer (Hrsg.), *Umweltrecht. UmweltR*, § 2 TEHG pkt 6.
- Lewandowski S., Machiński H. (w:) A. Malinowski (red.), *Logika dla prawników*, Warszawa 2013.
- Wierczyński G., Załącznik @1 § 9 do: *Komentarz do rozporządzenia w sprawie „Zasad techniki prawodawczej”* (w:) *Redagowanie i ogłaszanie aktów normatywnych. Komentarz*, Warszawa 2016.
- Wróblewski J., *Sądowe stosowanie prawa*, Warszawa 1988.
- Zieliński M. (w:) S. Wronkowska, M. Zieliński, *Zasady techniki prawodawczej. Komentarz*, Warszawa 1997.
- Zieliński M., *Wykładnia prawa. Zasady, reguły, wskazówki*, Warszawa 2012.
- Akty prawne**
- Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, Dz.U., 2018, poz. 799, 1356, 1479, 1564, 1590, 1592, 1648, 1722.
- Dyrektywa 2003/87/WE Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 13 października 2003 r. ustanawiająca system handlu przydziałami emisji gazów cieplarnianych we Wspólnocie oraz zmieniająca dyrektywę Rady 96/61/WE, Dz.Urz. UE L 275, 25/10/2003 P. 0032–0046.
- Ustawa z dnia 28 kwietnia 2011 r. o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych, Dz.U. 2011, nr 122, poz. 695 z późn. zm.
- Gesetz über den Handel mit Berechtigungen zur Emission von Treibhausgasen z dnia 21 lipca 2011 r., BGBl. I S. 1475.
- The Greenhouse Gas Emissions Trading Scheme Regulations, Statutory instruments 2012, No. 3038.
- Ustawa z dnia 12 czerwca 2015 r. o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych, Dz.U. 2018, poz. 1201.
- Projekt ustawy o zmianie ustawy o systemie handlu uprawnieniami do emisji gazów cieplarnianych oraz niektórych innych ustaw zarejestrowany w dniu 23 kwietnia 2018 r. w Wykazie prac legislacyjnych i programowych Rady Ministrów pod numerem UD317.
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 2018/410 z dnia 14 marca 2018 r. zmieniająca Dyrektywę 2003/87/WE w celu wzmocnienia efektywnych pod względem kosztów redukcji emisji oraz inwestycji niskoemisyjnych oraz Decyzję (UE) 2015/1814, Dz.Urz. UE L 76/3.
- Orzecznictwo**
- Wyrok TSUE z dnia 9 czerwca 2016 r., C-158/15, ECLI:EU:C:2016:422.
- Inne**
- European Energy Exchange (EEX), *European Emissions Allowances*, <https://www.eex.com/en/market-data/environmental-markets/spot-market/european-emission-allowances#!/2018/09/07> (dostęp: 30.11.2018).
- InfoCuria – Orzecznictwo Trybunału Sprawiedliwości, <https://curia.europa.eu> (dostęp: 30.11.2018).
- Kokkot J., opinia w sprawie C-158/15 Elektriciteits Productie-maatschappij Zuid-Nederland EPZ NV przeciwko Bestuur van de Nederlandse Emissieautoriteit, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/HTML/?uri=CELEX:62015CC0158&from=PL> (dostęp: 30.11.2018).
- Komisja Europejska, *Guidance on Interpretations of Annex I of the EU ETS (exl. aviation activities)*, https://ec.europa.eu/clima/sites/clima/files/ets/docs/guidance_interpretation_en.pdf (dostęp: 30.11.2018).
- Ministerstwo Inwestycji i Rozwoju, *Szczegółowy opis osi priorytetowych Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko 2014–2020*, http://www.pois.gov.pl/media/61742/SzOOP_POIS_8_3.pdf (dostęp: 30.11.2018).